

Міністерство охорони здоров'я України
Державний заклад
«Дніпропетровська медична академія МОЗ України»
Кафедра гуманітарних наук

Філософсько-гуманітарні читання

ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 3'2016

Дніпропетровськ
2016

Министерство здравоохранения Украины
Государственное учреждение
«Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины»
Кафедра гуманитарных наук

Философско-гуманитарные чтения

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

Випуск 3'2016

Днепропетровск
2016

УДК 130.3

**Друкується за рішенням Вченої ради
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»,
протокол № 3 від 31 березня 2016р.**

Філософсько-гуманітарні читання: Збірка наукових праць / Відп. ред. О.В. Добридень; редагування – В.Ю. Кравченко, А.І. Нікітенко. – Дніпропетровськ: ДЗ «ДМА», 2016. – 277 с.

У збірнику подано наукові статті та тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Філософсько-гуманітарні читання» з темою «Людина, суспільство і наука в умовах сучасних цивілізаційних змін», яка відбулася 15 квітня 2016 року у м. Дніпропетровськ. Розглядаються актуальні проблеми сучасного соціально-гуманітарного простору. Матеріали конференції присвячені специфіці і закономірностям становлення сучасного духовного середовища, педагогічних, освітніх та виховних методик, історико-філософських, психологічних, культурних, морально-етичних та соціально-політичних аспектів трансформації та модернізації суспільства і особистості.

Видання буде цікавим і корисним для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, а також студентів та аспірантів соціально-гуманітарних спеціальностей.

В сборнике представлены научные статьи и тезисы докладов международной научно-практической конференции «Философско-гуманитарные чтения» с темой «Человек, общество и наука в условиях современных цивилизационных изменений», которая состоялась 15 апреля 2016 в г. Днепропетровск. Рассматриваются актуальные проблемы современного социально-гуманитарного пространства. Материалы конференции посвящены специфике и закономерностям становления современной духовной среды, педагогических, образовательных и воспитательных методик, историко-философских, психологических, культурных, морально-этических и социально-политических аспектов трансформации и модернизации общества и личности.

Издание будет интересным и полезным для ученых, преподавателей высших учебных заведений, а также студентов и аспирантов социально-гуманитарных специальностей.

The collection includes The international scientific and practical conference «Readings in Philosophy and Humanities» with the topic «Man, society and science in modern civilization changes» held in Dnipropetrovsk, 15 April 2016. The papers presented at this conference cover the actual issues of modern socio-humanitarian space. Authors examine the specificity and laws of formation of modern spiritual environment, pedagogical, educational and upbringing methods, historical, philosophical, psychological, cultural, ethical, social and political aspects of transformation and modernization of society and personality.

The issues addressed may be interesting and useful for researchers, academics, students and graduate students in social sciences and humanities.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст наданих статей несуть їх автори.

Статті публікуються в авторській редакції. Ответственность за содержание предоставленных статей несут их авторы.

Papers are published in author's edition. Authors are responsible for the content of their submitted papers.

7. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход // Высшее образование сегодня. — 2005. — №9. — С. 34-42.

8. Глушко А. Н. Психолого-эргономические основы и средства профессионализации студентов медицинских вузов. Автореф. дис. д.псих. н./ А. Н. Глушко.- М.,2006.

УДК 323

Кравченко В. Ю.

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», м. Дніпропетровськ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ БІДНІСТЮ, СОЦІАЛЬНОЮ НЕРІВНІСТЮ І ПОЛІТИЧНИМ НАСИЛЛЯМ

Досліджено залежність між рівнем соціально-економічного розвитку та інтенсивністю колективного політичного насилля. Доведено, що бідність і нерівність є вагомим джерелом ескалації конфліктів із застосуванням насилля.

Ключові слова: політичне насилля, бідність, нерівність, громадянська війна, поляризація.

Исследована зависимость между уровнем социально-экономического развития и интенсивностью коллективного политического насилия. Доказано, что бедность и неравенство является важным источником эскалации конфликтов с применением насилия.

Ключевые слова: политическое насилие, бедность, неравенство, гражданская война, поляризация.

The dependence between the level of socio-economic development and collective intensity of political violence is research. Proved that poverty and inequality is a major source of escalating conflict with the use of violence.

Keywords: political violence, poverty, inequality, civil war, polarization.

Наприкінці ХХ століття дослідники і політичні аналітики почали все більше уваги приділяти проблемі дослідження джерел політичного насилля. Ключовим напрямком цих досліджень стало активне вивчення взаємозв'язку між рівнем соціально-економічного розвитку, бідності, нерівності та інтенсивністю і тривалістю різних форм колективного насилля. У світі сьогодні налічується близько 1,1 мільярда людей, які живуть за межею крайньої бідності (менше 1,25\$ на день), що значно підсилює ризик застосування політичного насилля в якості засобу політичної боротьби [2]. Враховуючи це, світові аналітичні центри почали все частіше наголошувати, що найбідніші держави є джерелом нестабільності, конфліктів та інтенсивного колективного насилля і становлять серйозну загрозу для сучасної системи міжнародної безпеки. Авторитетні дослідники П. Кольє, А. Хофлер, Н. Самбаніс, Т. Р. Гарр, Й. Галтунг, Дж. Фірон, Д. Лейтін провели цілу серію емпіричних досліджень покликаних продемонструвати залежність між рівнем бідності держави і тривалістю громадянської війни на її території. Така позиція спиралася на припущення, що бідні, неосвічені і соціально незахищені соціальні групи більше схильні підтримувати радикальні мілітаристські угруповання та ідеології, особливо в багатоскладових суспільствах, які фрагментовані на різні мовні, релігійні, етнічні групи. Довготривале погіршення соціально-економічної ситуації підштовхує індивідів до об'єднання в маргіналізовані групи тиску, які розглядають політичне насилля в якості ефективного інструменту боротьби з існуючим політичним режимом. В умовах бідності значні соціальні групи почувають себе виключеними із політичного процесу і вважають умови свого життя несправедливими, що змушує їх звернутися до силових методів боротьби і приєднатися до діяльності незаконних збройних формувань.

В. Фланаган і Е. Фогелман, на початку 70-х років ХХ століття, провели порівняльне дослідження насилля у понад 60 державах в період 1860-1960 роки і виявили, що держави з найнижчими показниками розвитку найбільше схильні до внутрішньодержавних конфліктів із застосуванням насилля [7, р. 12]. Й. Галтунг доводив, що бідність і соціальна нерівність самі по собі уже є формами насилля, яке він назвав структурним [8]. П. Кольє і А. Хофлер довели існування причинно-наслідкового зв'язку між рівнем доходів, економічним зростанням і громадянською війною. Відповідно до їхнього припущення, бідність і

відсутність законних механізмів отримання доходів значно посилюють мотивацію індивідів до участі в актах насилля [5, р. 15]. П. Кольє вказує на катастрофічні економічні втрати для держави в якій відбувається збройний конфлікт. За його підрахунками, один рік громадянської війни знижує темпи економічного розвитку на 2,2%. Якщо врахувати той факт, що середньостатистична громадянська війна триває 7 років, то за цей період втрати економічного розвитку становитимуть понад 15%. Також варто додати людські втрати, які в середньому становлять 0,5 мільйона осіб протягом конфлікту та вимушене переміщення громадян [4]. В значній мірі це спричинено послаблення політичних інститутів держави, які вже не здатні ефективно виконувати власні функції. Зокрема Дж. Фірон і Д. Лейтін вказують, що силові інститути в бідних державах на стільки деградували, що просто не в змозі придушувати збройні повстання [6].

Яскравим доказом існування прямої залежності між бідністю і різноманітними формами політичного насилля є перманентні військові конфлікти в державах Африки. З 63 найбідніших країн 38 знаходяться в Африці на південь від Сахари і більшість із них є джерелом перманентних конфліктів, громадянських воєн, нестабільності, насилля та соціальної нерівності [9, р. 129]. Варто наголосити, що соціально-економічні негаразди дійсно можуть активізувати політичне суперництво за доступ до обмежених ресурсів, що поглиблює расове, релігійне та етнічне протистояння. Значне загострення ситуації спостерігається в тих африканських країнах, де високий рівень корупції та відсутність ефективних механізмів контролю за діяльністю політичних інститутів не дозволяє підтримувати на належному рівні систему забезпечення базових людських потреб, що, звичайно, посилює бідність і запускає коло взаємного насилля. Бідність спричиняє зростання інтенсивності конфліктів, які в свою чергу, ще сильніше погіршують соціально-економічне положення найбідніших прошарків населення.

Дуже часто дослідники намагаються виявити кореляцію між поширенням політичного насилля і демографічними показниками держави. Припускається, що стрімке зростання населення перетворюється на додаткове джерело конфліктів і насилля, бо призводить до посилення тиску на соціально-економічну систему. Такі конфлікти будуть протікати особливо гостро в умовах високої, культурної, релігійної та етнічної поляризації суспільства. Досліджуючи провінції Індонезії та Індії Г. Урдал разом з колегами виявив, що:

1) провінції з високими темпами зростання населення мають значно вищий ризик політичного насилля;

2) зростання населення у сільськогосподарських районах в поєднанні з низькою продуктивністю збільшує імовірність конфлікту;

3) дефіцит земельних ресурсів у густозаселених сільських районах має значний вплив на інтенсивність насилля [10, р. 382].

Схожу точку зору висловили П. Кольє і А. Хофлер. У своєму дослідженні 78 великих внутрішньодержавних конфліктів вони припускають, що суттєву роль у зростанні ризику насилля, особливо у формі громадянської війни, має стрімке збільшення чисельності населення. Зокрема, за їхніми даними, зростання населення в двічі збільшує ризик громадянської війни на 21%. В першу чергу, це пов'язано з нездатністю силових інститутів держави стримувати організоване масове насилля, що запускає цикл насилля, коли старі конфлікти збільшують ризик подальшої ескалації протистояння. За результатами їхнього дослідження виявилось, що через 10 років після громадянської війни ризик нового конфлікту є досить високим і становить 14,8%, а через 20 років – 9%. Особливо це стосується етнічно-розрізнених держав з високим рівнем соціальної нерівності і гібридним політичним режимом (поєднання авторитарних і демократичних якостей), в яких затягування насильницьких конфліктів пояснюється жадібністю політичних еліт, які борються за доступ до фінансових потоків іноземної підтримки, або неконтрольованого грабунку природних ресурсів. Це підтверджується даними, відповідно до яких держави з багатими природними ресурсами мають вищий ризик виникнення громадянської війни. Натомість у державах з покращенням

економічних показників в двічі, ризик ескалації політичного насилля знижувався на 5% [3, р. 12].

Варто також відзначити, що далеко не завжди суб'єктами сучасного насилля є бідні, неосвічені та знедолені групи людей, у яких переважає відчуття фрустрації. Так, Д. Лейтін і Дж. Фірон провівши порівняльні дослідження тероризму у 56 державах вказали на те, що терористи це, переважно, більш освіченіші та забезпеченіші люди, ніж решта населення у відповідному регіоні. Більшість керівництва Аль-Каїди це молоді люди у віці від 26 до 28 років, більше половини з них – лікарі, юристи, вчителі, третина – професіонали середньої кваліфікації, 2/3 – вихідці із заможних сімей [6, р. 76].

Таким чином, слід зазначити, що низький рівень економічного розвитку, бідність і неосвіченість дуже часто є джерелами, які посилюють інтенсивність політичного насилля. Соціальні негаразди відіграють роль підсилювача етнічних, релігійних чи ідеологічних конфліктів, а також відіграють важливу роль в процесі залучення значних соціальних груп до участі у незаконних збройних формуваннях. Окрім цього, економічні кризи можуть бути причиною фрагментації суспільства, поглиблення насильницького протистояння в соціально-політичному просторі і зростання ризику громадянської війни, революції чи перевороту.

Література:

1. Гарр Т.Р. Почему люди бунтуют / Т.Р. Гарр. – СПб., 2005. – 461 с.
2. Стратегії боротьби з бідністю залежать від місця проживання незаможних // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/59154>.
3. Collier P., Hoeffler A. Beyond greed and grievance: feasibility and civil war / P. Collier, A. Hoeffler // Oxford Economic Papers. – 2009. – vol. 61 (1). – P. 1-27.
4. Collier P., Hoeffler A. The Challenge of Reducing the Global Incidence of Civil War / P. Collier, A. Hoeffler // [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.copenhagenconsensus.com/sites/default/files/cp-conflictsfinished.pdf>
5. Collier P., Hoeffler A. On the Incidence of Civil War in Africa / P. Collier, A. Hoeffler // Journal of Conflict Resolution. – 2002. – № 46 (1). – P. 13-28.
6. Fearon J., Laitin D. Ethnicity, Insurgency and Civil War / J. Fearon, D. Laitin // American Political Science Review. – 2003. – № 97 (1). – P. 75-90.
7. Flanagan W., Fogelman E. Patterns of Political Violence in Comparative Historical Perspective / W. Flanagan, E. Fogelman // Comparative Politics. – 1970. – Vol. 3, № 1. – P. 1-20.
8. Galtung J. Violence, peace and peace research / J. Galtung // Journal of Peace Research. 1969. – № 6 (3). – P. 167-191.
9. Ikejiaku B. Poverty-Conflict Nexus: The Contentious Issue Revisited / Brian Ikejiaku // European Journal of Sustainable Development. – 2012. – № 1. – P. 127-150.
10. Urdal H., Population Pressure, Horizontal Inequality and Political Violence: A Disaggregated Study of Indonesian Provinces, 1990-2003 / H. Urdal, G. Østby, M. Zulfan // Journal of Development Studies. – 2011. – Vol. 47. – № 3. – P. 377-398.

УДК 378

Павленко С. В.

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», м. Дніпропетровськ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Аналіз студентського віку. Вища школа є розвитком особливого культурного прошарку фахівців. Період в який відбувається активне формування індивідуального стилю діяльності.

Ключові слова: обдарованість особистості; інтелектуальна діяльність; пізнавальна сфера.

Анализ студенческого возраста. Высшая школа есть развитием особенного культурного слоя специалистов. Период, в который происходит активное формирование индивидуального стиля деятельности.

Ключевые слова: одаренность личности; интеллектуальная деятельность; область познаний.

Analysis of student age. High school is the development of a special cultural layer specialists. The period in which there is an active form of individual style of activity.

Key words: the giftedness of the individual; intellectual activity; cognitive sphere.